

## **Wob zette norm in rapportage Nederlandse wapenexporten**

Bron: [www.onjo.nl](http://www.onjo.nl) – Dossier Wapenhandel

Door Frank Slijper 1

Na ruim acht jaar sluit VPRO's Argos het dossier van wat waarschijnlijk de langstlopende Wob in de geschiedenis van de Nederlandse journalistiek is geweest. Via een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur, in februari 2000, wilde Argos zo volledig mogelijk zicht krijgen op de uitvoering van het Nederlandse wapenexportbeleid. Een enorm stroperig proces volgde, waarbij iedere verstrekking zwaar bevochten moest worden. Uiteindelijk is dat alle tijd en energie zeker waard geweest. Aan het einde van de rit vallen twee belangrijke resultaten op. Niet alleen kreeg Argos in totaal zo'n zeventienduizend pagina's wapenexportdocumenten boven water, terugkijkend kan ook met recht gesteld worden dat deze Wob een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de huidige openheid over Nederlandse wapenexporten.

### **Tijdgeest**

Toegegeven, de tijdsgeest was ook gunstig, want na jaren van uiterste geheimzinnigheid gaven steeds meer overheden in Europa stukje bij beetje gehoor aan de roep van maatschappelijke organisaties en politiek om meer 'transparantie' op het gebied van de wapenhandel. Toch zijn de grote Nederlandse veranderingen van de afgelopen tien jaar binnen die context uitzonderlijk.

Tot ver in de jaren '90 publiceerde Nederland slechts twee cijfers over de Nederlandse wapenexport: de waarde van uitvoervergunningen naar NAVO-landen, en naar overige landen. Al het overige was geheim. "Dit onderwerp is niet te behandelen als dat niet in vertrouwelijkheid kan gebeuren, maar als het lukt een goede formule te vinden voor het (vertrouwelijke) parlementair overleg op dit stuk, dan zal het Nederlandse parlement tot de best geïnformeerde parlementen ter wereld behoren", aldus toenmalig minister van Buitenlandse Zaken, Hans van Mierlo tijdens een debat eind 1996.<sup>2</sup> Voorafgaand was voor het eerst een vertrouwelijk overzicht van afgegeven wapenexportvergunningen voor de periode 1990-1995 aan afzonderlijke niet-NAVO landen naar de Kamer gegaan.<sup>3</sup> Geleidelijk aan voerden Kamerleden de druk op om meer inzicht te krijgen in de achtergronden van de Nederlandse wapenexport.<sup>4</sup> Sinds medio 1997 kreeg de Kamer halfjaarlijks, maar nog altijd vertrouwelijk, die cijfers gepresenteerd. Het duurde alleen niet lang voordat die ook opdoken bij de Campagne tegen Wapenhandel, die er vervolgens mee naar de Volkskrant stapte. Voorpaginanieuws over wapenexporten naar Algerije, op een moment dat het land zwaar leed onder bruut geweld van regeringstroepen en gewapende islamisten, veroorzaakte flinke commotie in Den Haag.<sup>5</sup> Terugkijkend op die jaren herinnert Jan Hoekema, toen Kamerlid voor de D66 en tegenwoordig burgemeester van Wassenaar, zich dat mede onder druk van allerlei perspublicaties geregeld "spanning bestond tussen de beslissingsbevoegdheid van de regering en de controletaak van de Kamer". De toenemende druk op de regering om

---

<sup>1</sup> Frank Slijper werkt bij de Campagne tegen Wapenhandel

<sup>2</sup> Verslag van een algemeen overleg op 28 november 1996, vastgesteld 26 februari 1997 (22054 nr. 25)

<sup>3</sup> Vertrouwelijke brief van de staatssecretaris van Economische Zaken, Mevr. A. van Dok-van Weele, aan de voorzitter van de Vaste Commissie voor Buitenlandse Zaken, 15 oktober 1996

<sup>4</sup> Zie drie moties van resp. Sipkes (halfjaarlijkse publicatie van afgegeven vergunningen met gemotiveerde toetsing per vergunning), Van Ardenne-Van der Hoeven (halfjaarlijkse rapportages over alle toegestane wapenleveranties) en Van den Doel, Houda en Van den Bos (informatie vooraf over verkoop overtollig legermaterieel en halfjaarlijkse informatie over wapenexporten); 22054 nrs. 22 t/m 24, 17 december 1996

<sup>5</sup> Ewoud Nysingh, "Wapenhandel met Algerije ergert Kamer", Volkskrant, 27 november 1997; Ewoud Nysingh, "Van Mierlo onkundig van leverantie wapens aan Algerije", Volkskrant, 28 november 1997; "Van Mierlo sluit wapenverkoop aan Algerije niet uit", Volkskrant, 29 november 1997

opening van zaken te geven rondom wapenhandel, leidde in 1998 tot een eerste openbare rapportage van naar land uitgesplitste bedragen van afgegeven exportvergunningen; daarbij had het Zweedse model, dat indertijd symbool stond voor transparantie, ook een rol gespeeld. Parallel aan dat proces naar meer openheid liep ook de totstandkoming van een Europese gedragscode, die wapenexporten aan een serie criteria onderwierp, in juni 1998, die in de daaropvolgende jaren ook bijdroeg aan het proces van toenemende openheid.

## **Wob**

Maar nog altijd was het gepubliceerde niet bijzonder informatief; de geaggregeerde landencijfers werden alleen op speciaal verzoek achter gesloten deuren aan de Kamer nader toegelicht. Volgens Hoekema was het "uitsplitsingsniveau" ook geregeld onderwerp van discussie. Buitenstaanders konden vaak hooguit vermoeden welke specifieke orders bij een bepaald land hoorden.

Daar kwam verandering in toen actualiteitenprogramma Nova begin 1999 een beperkt overzicht van individuele exportvergunningen in handen had gekregen via de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). Het vroeg de Campagne tegen Wapenhandel om advies en maakte twee uitzendingen. Het resultaat van de Wob van Nova was in die zin baanbrekend dat, waar Kamerleden alleen mondeling nadere informatie konden krijgen over leveranties aan bepaalde landen, Nova als eerste inzicht kreeg in tot dan toe geheime gegevens over individuele exportvergunningen. Veel meer dus dan Kamerleden ooit te zien hadden gekregen.

Mede daardoor op een idee gebracht, sloegen VPRO radioprogramma Argos en de Campagne tegen Wapenhandel vervolgens de handen ineen om te kijken of met de Wob niet veel meer mogelijk was op dit vlak. Met een traditie van reportages over wapenhandel zou Argos via de Wob hopelijk nieuwe onthullende gegevens opleveren. Bij de Campagne tegen Wapenhandel speelde het idee een boek te schrijven over de Nederlandse militaire exporten. Het idee van Argos en de Campagne tegen Wapenhandel was om met een uitputtend geformuleerde Wob een maximale hoeveelheid informatie over de uitvoering van het Nederlandse wapenexportbeleid in de jaren negentig boven tafel te krijgen. Niet alleen details over afgegeven wapenexportvergunningen, maar ook meer themagerichte informatie, zoals bijvoorbeeld over door de staat gedekte exportkredietverzekeringen en over de verkoop door Defensie van overtollig legermaterieel.

Wob-expert Roger Vleugels werd voor de juridische begeleiding in de arm genomen en bij het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten (Fonds BJP) werd een onderzoekssubsidie aangevraagd om het project in boekvorm vast te leggen. Het fonds besloot uiteindelijk tot een opgeknipte toekenning; pas als de Wob meetbaar resultaat opleverde zou men tot financiering van het schrijfwerk overgaan.

## **Valkuilen**

Na een flinke voorbereiding werd de Wob eind februari 2000 ingediend. Wie gehoopt had snel een slag te kunnen slaan, kwam bedrogen uit. In eerste instantie meende het ministerie van Economische Zaken dat met een kopie van de verstrekking aan Nova ons verzoek voldoende was gehonoreerd. Dan volgen een bezwaarschrift, tussentijds technisch overleg en tenslotte een hoorzitting bij de bezwaarcommissie. Verontwaardigd over de trage gang van zaken dienden we tijdens de hoorzitting een nieuwe Wob in, waarbij we openbaarheid eisten van de stukken over de besluitvorming op dit dossier. Uit het (beperkt verstrekke) resultaat daarvan blijkt dat het Wob-verzoek de secretaris-generaal van het ministerie "zeer gevoelige materie" lijkt. "Wat teken ik? [...] Waar liggen

de valkuilen?”, vraagt hij zich af.<sup>6</sup> De antwoorden op de meest prangende van die vragen lakt EZ helaas weg. Het memootje brengt ons wel bij de titel van ons boek.<sup>7</sup>

We zijn dan ondertussen een jaar verder en EZ - eerstverantwoordelijke voor de uitvoering van het wapenexportbeleid - overschrijdt niet alleen alle termijnen, het gevraagde wordt deels simpelweg niet verstrekt, deels slecht of ongemotiveerd geweigerd. Illustratief is het gedoe rond ons deelverzoek om overzichten van zogenaamde compensatieorders, tegenorders die gebruikelijk zijn bij Nederlandse wapenaankopen in het buitenland. EZ beantwoordt dat als volgt: “Het maken van een dergelijk overzicht is bewerkelijk en zal enige tijd vergen. Mocht u behoefte hebben aan een dergelijk overzicht dan verneem ik dat graag van u”.<sup>8</sup> Het duurt tot januari 2008 eer we eindelijk, op bevel van de rechter, een selectie van dergelijke documenten onder ogen krijgen.

Ook andere soms mondeling toegezegde gegevens worden niet geproduceerd en deelverzoeken worden niet of laat naar andere ministeries (bijvoorbeeld Financiën en Defensie) doorgeleid. Volgens Wob-expert Vleugels lijkt het er ook sterk op dat de Wob beslisambtenaren grote moeite hadden de benodigde informatie los te krijgen: “er was duidelijk geen gevoel van urgentie”. Bovendien is het ministerie “bepaald niet coöperatief in het helder krijgen van de vraag”, aldus Vleugels.

Dan eindelijk, in de zomer van 2001 – na anderhalf jaar - is er het bericht dat met de beslissing op bezwaar een flinke hoeveelheid stukken vrijkomt. De daadwerkelijke verstrekking daarvan laat nog even op zich wachten en uit de wandelgangen vernemen we dat een oorlogje woedt tussen EZ en de Centrale Dienst voor de In- en Uitvoer (CDIU), een douaneafdeling in Groningen die de administratie van exportvergunningen voert. De CDIU zou dreigen met een gepeperde rekening voor het moeten doorploegen en typexen van een paar meter archief. Die rekening komt gelukkig niet bij ons terecht en ergens in september komt het bericht dat vracht van rond de zestienduizend pagina's wapenexportpapieren op ons staat te wachten. Vol verwachting rijden we naar Den Haag en laden daar een kofferbak vol documenten in.

De verstrekking levert op een aantal belangrijke punten nieuwe informatie op. Zo is aan de hand van verstrekte douanegegevens voor het eerst duidelijk of, en in hoeverre, afgegeven exportvergunningen daadwerkelijk gerealiseerd worden. Voor iedere vracht die de grens over gaat zijn nu datum en waarde bekend.

Dat soort data bleek interessant rond de kwestie van de vergunningenstop voor wapens met bestemming India en Pakistan. Sinds beider kernproeven in mei 1998 gold namelijk een door toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Hans van Mierlo afgekondigd wapenembargo, waar het tweede Paarse kabinet regering en het bedrijfsleven in de jaren daarna herhaaldelijk, maar lange tijd vergeefs van af probeerden te komen. Argos legde bloot hoe eind 2000 het embargo enkele weken ingetrokken werd, zodat de industrie door de exportstop getroffen orders toch af kon leveren.<sup>9</sup> Hoewel kort daarop een Kamermeerderheid dat besluit wist terug te draaien was export naar India en Pakistan tijdelijk mogelijk geweest.

## Parlementaire controle

Deze en andere Argos uitzendingen<sup>10</sup> alarmeerden uiteraard Kamerleden die al langer voor meer openheid rondom wapenhandel pleitten. Vooral SP parlementariër Krista van Velzen toont zich indertijd verbolgen over het feit dat de Wob niet alleen tot openbaarheid maar ook tot veel gedetailleerdere informatie leidt, terwijl de Kamer op dat

---

<sup>6</sup> Memo Drs. J.W. Oosterwijk (Secretaris-Generaal EZ) aan “Hr. Engering” (toenmalig directeur Buitenlandse Economische Betrekkingen, BEB), 10 mei 2000

<sup>7</sup> “Explosieve materie – Nederlandse wapenhandel blootgelegd”

<sup>8</sup> Initiële besluit EZ, 20 mei 2000

<sup>9</sup> Argos, 17 mei 2002 (<http://www.ochtenden.nl/afleveringen/5610546/>)

<sup>10</sup> Bijvoorbeeld over de industrie en de F-16, op 11 januari 2002 (<http://www.ochtenden.nl/afleveringen/4746602/>)

moment volledig afhankelijk is van als vertrouwelijk gerubriceerde informatie, die alleen achter gesloten deuren besproken mag worden. "Overigens heeft de Kamer in het verleden die informatie pas gekregen, nadat derden zich hadden beroepen op de Wet openbaarheid van bestuur (WOB). Dient een dergelijke procedure andermaal gevoerd te worden?", vroeg zij zich, verwijzend naar de Wob van Argos, tijdens een debat in 2003 af.<sup>11</sup> Met een schrikbeeld van containers papier die straks de werkkamers van de betreffende Kamerleden zal overspoelen pogoede de staatssecretaris de roep van de Kamer om extra informatie nog te smoren, zo herinnert Van Velzen zich nu nog. Ten onrechte en tevergeefs: na een paar jaar getouwtrek zwicht de regering uiteindelijk voor de druk van de Kamer en enkele maatschappelijke organisaties. In 2005 start Economische Zaken met de online publicatie van maandelijkse overzichten van afgegeven wapenexportvergunningen op zijn website. In de jaren daarna wordt dat aangevuld met vergunningen voor dual-use exporten en wapendoorvoer gegevens. Hoewel de gegevens soms pas met anderhalf jaar vertraging verschijnen is deze toegankelijke en redelijk informatieve manier van openbaarmaking uniek in Europa. Dat beaamt ook Van Velzen, die daar echter aan toevoegt dat "je er voortdurend bovenop moet blijven zitten en nog vaak afhankelijk bent van speurwerk van journalisten. Het kabinet heeft een informatieplicht, maar die moet steeds weer bevochten worden. Dat is een ondermijning van de democratie."

Voormalig GroenLinks Kamerlid Farah Karimi noemt ook de samenwerking tussen media, maatschappelijke organisaties en parlement op dit onderwerp van doorslaggevend belang. "We kunnen elkaar wat dat betreft allemaal een schouderklopje geven". En van het een kwam ook het ander. "Doordat beweging kwam in de rapportage van wapenexportgegevens, werd het ook mogelijk openbaarmaking van gegevens over andere belangrijke thema's, zoals wapendoorvoer en dual-use exporten, bijvoorbeeld op nucleair of chemisch gebied, op de agenda te krijgen", aldus de huidige directeur van Oxfam Novib. Toch was die informatie geen doel op zich. "Het was vooral een belangrijk middel om de vinger achter de uitvoering van het beleid te krijgen". Daarmee is in een periode van zes jaar tijd een enorme omslag gemaakt, van vrijwel volledige geheimhouding tot een tamelijk complete openbaarheid. Wel taboe blijven gegevens over koper en verkoper. Ook ontbreken in veel gevallen details over aantallen te leveren goederen en product- of typenamen, omdat de overheid zich op het standpunt stelt dat daarmee anders de bedrijfsvertrouwelijkheid geschonden wordt. Ook rondom exportkredietverzekeringen vindt in de tussentijd een omslag plaats, vooral onder druk van ontwikkelingsorganisaties. Sinds 2002 vindt regelmatige rapportage van door de staat gedekte exporten plaats, waaruit ook valt op te maken of het om militaire orders gaat. Des te merkwaardiger is het dat het ministerie van Financiën ons eind 2005(!), met eenzelfde beroep op de bedrijfsvertrouwelijkheid, weigert veel oudere gegevens - uit de jaren negentig - over exportkredietverzekeringen voor wapendeals vrij te geven.<sup>12</sup>

## Stroop

Zo wordt er wel meer op vage of ongemotiveerde gronden niet verstrekt. De grote hoeveelheid geleverd papier die we na ruim anderhalf jaar kregen lijkt op het eerste gezicht dan wel imposant, en dat is het in zekere zin natuurlijk ook, toch blijven grote delen van ons verzoek slecht of onbeantwoord. Zo vragen we bijvoorbeeld om gegevens over door Defensie verkocht tweedehands wapens, en ook om correspondentie tussen EZ en Buitenlandse Zaken over gevoelige exportorders. Niets krijgen we erover te zien. Ons Wob-verzoek wordt daarom inzet van een strijd die verdergaat bij de bestuursrechter, waar we in 2001 beroep aantekenen tegen de beslissing op bezwaar. Daar neemt de bureaucratie alleen nog stroperiger en ongrijpbaarder vormen aan.

---

<sup>11</sup> Verslag algemeen overleg wapenexportbeleid, 20 november 2003 (vastgesteld 5 december 2003), 22054 nr. 79

<sup>12</sup> Brief ministerie van Financiën aan Roger Vleugels/VPRO Argos, 13 december 2005

Nu duurt het maar liefst tweeëneenhalf jaar voordat we in april 2004 van de rechtbank in Amsterdam te horen krijgen dat ons beroep volledig verworpen is, zonder dat daarvoor deugdelijke argumenten worden gebruikt - zo vinden wij. De rechtbank volgde vrijwel klakkeloos de lijn van EZ, die stelde dat de nationale veiligheid geschaad zou worden door publicatie van de door ons gewenste gegevens. Bovendien zou de vertrouwelijkheid waarbinnen bedrijven informatie aan de overheid geven onevenredig geschonden worden.

Vanwege het "marginale en vooral ongehoord eenzijdige karakter van de uitspraak"<sup>13</sup> nemen we de zaak naar de Raad van State, die ons in mei 2005 in het gelijk stelt en de rechtbank gebiedt haar huiswerk over te doen. In een opmerkelijk hard oordeel stelt de Raad van State dat de rechtbank "op geen van de door de appellante in beroep aangevoerde gronden is ingegaan". Bovendien heeft de rechtbank geen kennis genomen van alle stukken waarover het had moeten oordelen.<sup>14</sup> Vleugels noemt die kwalificatie "ongeëvenaard".

Vervolgens heeft de rechtbank er drie zittingen voor nodig om de zaak weer op de rails te zetten, en het is mei 2007 als de rechtbank ons voor de laatste maal ter zitting oproept. In de tussentijd heeft Financiën twee doorgeleide verzoeken (over exportkredietverzekeringen – zie boven – en door Domeinen verkocht legermaterieel) geheel afgewezen. EZ daarentegen heeft bij nader inzien ons verzoek om gegevens over sondages (proefaanvragen) en catch-alls (onder vergunningstelling van normaal niet-vergunningplichtige goederen, doorgaans wanneer proliferatiegevaar wordt vermoed) deels gehonoreerd, goed voor vijf ordners met in totaal nog een kleine duizend pagina's papier.<sup>15</sup>

Getergd door de extreem trage gang van zaken – het tweede beroep kost nog eens tweeënhalve jaar en drie zittingen - noemt juridisch adviseur Vleugels het "een zaak met ongekende obstructie. De beroepsbelemmering voor mijn cliënt is naar Nederlandse maatstaven ongeëvenaard".<sup>16</sup> En daar is geen woord teveel mee gezegd. Want wat is na acht jaar nog de actuele relevantie van een Wob-verzoek waarvan het de bedoeling was min of meer actuele feiten boven water te halen? De uitkomst wordt gaandeweg steeds meer interessant voor historici en juridische fijnproevers, maar amper nog voor nieuwsmakers. De uitspraak van de rechtbank – na 27 in plaats van de plechtig beloofde maximaal twaalf weken - gebiedt Economische Zaken op een paar gebieden met nadere informatie op de proppen te komen. Een laatste bijeenkomst in januari 2008 op het ministerie bij Economische Zaken naar aanleiding van die uitspraak levert nog wat laatste, vooral methodisch interessante, informatie op.

We besluiten dan de zaak verder te laten rusten, want in de jaren negentig zijn we inmiddels nog maar matig geïnteresseerd. Grote winst is wel dat we in de loop der jaren goed inzicht hebben gekregen in de manier waarop wapenexport gerelateerde informatie op de verschillende departementen geadministreerd is. Daarmee kunnen in de toekomst veel gerichtere nieuwe Wob's uitgezet worden.

## Boek

Naast de serie Argos programma's werd ondertussen ook hard aan het boek gewerkt. Met het substantiële Wob resultaat kwam ook de vervolgsubsidie van het Fonds BJP vrij. Martin Broek en ondergetekende baanden zich een weg door de duizenden pagina's papier. De belangrijkste delen worden gescand om beter te kunnen zoeken op bijvoorbeeld orders uit bepaalde landen, of exporten van bepaalde wapentypen. Na vele

---

<sup>13</sup> "Gronden bij hoger beroep Wob-procedure inzake wapenhandel; VPRO/Argos versus Ministerie van EZ", 14 juli 2004

<sup>14</sup> Uitspraak Raad van State, zaaknummer 200404773/1, 4 mei 2005. Zie ook Argos, vrijdag 13 mei 2005 (<http://www.vpro.nl/programma/ochtenden/afleveringen/21455572/>)

<sup>15</sup> "Wijziging besluit 10 juli 2001", Ministerie van Economische zaken, 7 september 2006

<sup>16</sup> "Pleitnota 3<sup>de</sup> zitting 2<sup>de</sup> beroep inzake Wob-verzoek wapenhandel; VPRO/Argos versus Ministerie van EZ", Rechtbank Amsterdam, 21 mei 2007.

maanden monnikenwerk rolt in november 2003 het boek "Explosieve materie – Nederlandse wapenhandel blootgelegd"<sup>17</sup> van de pers. De Wob-stukken hebben daarbij gediend als onderbouwing van een aantal thematische hoofdstukken over belangrijke aspecten van de Nederlandse wapenhandel. Wat in grote lijnen deels bekend was kan nu met gedetailleerde exportgegevens gestaafd worden. Zo kunnen omvangrijke exporten van nachtzichtapparatuur naar Israël en China worden becijferd, of de bijdrage van Nederlandse fabrikanten aan de wereldwijde verkoop van F-16 straaljagers en Apache gevechtshelikopters.

Hoewel het boek geen bestseller is vindt het goed zijn weg naar pers en politici en wordt als een standaardwerk over de hedendaagse wapenexport gezien. Kort na de verschijning refereerde toenmalig PvdA senator Bert Middel tijdens een debat in de Eerste Kamer aan het boek. "Dit boek laat aan de hand van betrouwbare bronnen zien dat wij de door onszelf gepropageerde gedragscodes voor wapenexport zeer ruim interpreteren, om maar niet van schenden te spreken", aldus de huidige burgemeester van Smallerland.<sup>18</sup> Volgens NRC redacteur Menno Steketee toont het "grondig gedocumenteerde Explosieve Materie [...] aan dat Nederland de zelf opgelegde gedragscode voor wapenexport af en toe schendt, of op z'n minst ruim interpreteert".<sup>19</sup> Het boek komt ook aan bod bij tv-uitzendingen van ondermeer Nova en EenVandaag.

## Einde oefening

Om die reden besluiten we ook dat het welletjes is geweest. Een stuk of 14 dozen met pakweg zeventienduizend pagina's papier en een cd-rom over eindbestemmingverklaringen zijn het fysieke resultaat van 8 jaar procederen. Nu wordt het dossier definitief afgesloten en komt een bijzonder verlopen procedure tot een einde. Hoewel tijdens de voorbereidingen eind 1999 niemand had voorzien dat het zo'n langdurige kwestie zou gaan worden, heeft de vasthoudendheid rond de Wob-procedure wel degelijk geloond.

Misschien niet eens zozeer vanwege de hoeveelheid stukken die erdoor boven tafel kwamen, maar wel doordat het een duidelijke rol heeft gespeeld in de mate van transparantie die vandaag de dag gangbare praktijk is geworden rond de uitvoering van het wapenexportbeleid. De Wob heeft feitelijk als breekijzer in de discussie over openbaarheid van wapenexportgegevens gefungeerd. Kamerleden eisten, met verwijzing naar de VPRO-Wob, van de regering een vergelijkbare manier van publicatie. Weliswaar zijn een aantal zaken nog steeds geheim (leverende bedrijf, ordergrootte, typespecificaties, ontvangende bedrijf/militaire eenheid), de sfeer van totale geheimzinnigheid, waar in de tweede helft van de jaren negentig al de eerste scheurtjes kwamen, is mede dankzij de Wob een rapportagestandaard ontstaan die wereldwijd uniek is en als voorbeeld kan dienen voor andere landen. Was de medewerking binnen de Wob-procedure lange tijd verre van optimaal, voor die voorbeeldrol verdient de Nederlandse overheid een dikke pluim.

---

<sup>17</sup> Uitgeverij Papieren Tijger, Breda 2003 (ISBN 90 6728 160 3)

<sup>18</sup> Eerste Kamer, Handelingen 2003-2004, nr. 16, p. 712, 3 februari 2004

<sup>19</sup> Menno Steketee, "Dominee met mitrailleur", NRC Handelsblad, 30 januari 2004

## **Nederland ‘wereldmarktleider’ in export munitieschakels<sup>20</sup>**

De wapenhandel Wob levert informatie op over de export van de meest uiteenlopende wapens en onderdelen daarvan. Informatie die tot die tijd nooit zo gedetailleerd beschikbaar was. Een bijzonder voorbeeld daarvan zijn de gegoten schakeltjes van Metaalwaren Fabriek Tilburg. Een paar jaar geleden nog was het naar eigen zeggen wereldmarktleider op dit gebied.

Patroonschakels zijn verbindingstukjes tussen kogels om er een ketting van te rijgen. De held uit de B-film hangt deze om zijn torso om zijn bereidheid gewelddadig op te treden tweedimensionaal duidelijk te maken. Het kunnen ook de patroonbanden zijn die bungelen uit de kamer van een mitrailleur, bevestigd op een pantservoertuig of in een laagvliegende helikopter.

De schakels kosten bijna niets. De kleinste gaan al over de toonbank voor zo'n twee eurocent. Ze worden in zeer grote hoeveelheden vanuit Nederland geëxporteerd. In totaal wordt in de periode 1992-2000 voor 36 miljoen euro aan schakels vanuit Nederland geëxporteerd. Dat is iets meer dan een procent van de waarde van de Nederlandse wapenexporten in deze periode. De leveringen kunnen daarom onbelangrijk lijken, maar toch is de export van schakeltjes opvallend. Ze gaan naar landen waar de mensenrechten worden geschonden en ze kunnen worden gebruikt tijdens operaties met automatische wapens. Dit laatste geldt zeker voor klein-kaliber schakeltjes (5,56, 7,62 en 12,7 mm). In totaal gaan er hiervan een half miljard naar klanten in meer dan dertig landen.

Zo worden in 1997 ongeveer een miljoen van deze schakels geleverd aan Colombia, een land dat decennialang geteisterd wordt door een burgeroorlog en buitensporig geweld. Ook de leveringen van miljoenen schakeltjes aan Pakistan en Turkije vallen op. In de periode december 1996 – maart 1997 levert Nederland een grote partij schakels aan Turkije. Een jaar later geeft de regering toe dat het risico aanwezig is dat geleverde wapens worden ‘ingezet in het conflict in Zuidoost-Turkije’, ofwel Koerdistan. Dat geldt zeker voor patroonschakels.

In juni 1995 bestelt Ecuador enige miljoenen schakeltjes voor handvuurwapens. Twee maanden later wordt een vergunning afgegeven en begin 1996 worden de schakels verscheept. De levering valt op omdat Ecuador in januari 1995 oorlog voert met Peru over de grens door het Amazone gebied. De oorlog duurt een paar maanden. Hoewel de levering plaatsvindt na beëindiging van de gevechten is het conflict nog niet beslecht. Beide landen versterken sinds 1995 hun legers door grootschalige wapenaankopen. Peru wil niet weer verrast worden door het Ecuadoraanse leger dat beter bewapend is, en Ecuador wil zijn sterke positie die doorslaggevend blijkt tijdens de oorlog behouden. De wapenvoorraden worden daartoe alvast weer op peil gebracht. De schakeltjes die Ecuador in Nederland koopt, zijn daar slechts een voorbeeld van. Niet onbelangrijk overigens; een machinegeweer in de jungle of aan boord van een helikopter die laag over de boomtoppen vliegt is een belangrijk wapen om troepen van de vijand te bestoken. In 1998 treffen beide landen een vredesregeling. Hoewel het schieten in de jungle stopt, betekent dit niet dat de spanningen tussen beide landen beslecht zijn. Dit wordt duidelijk als Ecuadoraanse militairen in augustus 1998 landmijnen leggen in betwist grondgebied dat niet onder de overeenkomst valt. Het is daarom op z'n zachts gezegd merkwaardig dat Nederland besloot tot het verlenen van een exportvergunning.

---

<sup>20</sup> Ontleend aan Martin Broek en Frank Slijper, ‘Explosieve Materie – Nederlandse wapenhandel blootgelegd’, Papieren Tijger, Breda, 2003, p. 215-218.